

ורד דביק *Rosa pulverulenta* שיח קוצני הגדל בחרמון (יולי 2021)

ערגה אלוני

פתיח: ורד דביק הוא שיח נשיר מסועף וקוצני הגדל בחרמון המאופיין בדביקות המורגשת באבריו. פרחיו גדולים לבנים-ורודים והפרי עסיסי בולט בצבעו האדום.

ורד דביק המשתיך למשפחת הורדיים, הוא שיח נשיר-חורף קוצני שרוב חלקיו בעיקר קרוב לבסיסו, מעוצים. גובה הצמח אינו אחיד וקשור למקום גידולו. בחגורה התיכונה בחרמון הוא שיח גבוה. בחגורה העליונה בין טרשים הוא שכיח כשיח בגובה 1-2 מ', לעיתים גדל בצפיפות וצמוד לקרקע. הענפים קוצניים, המעוצים מהם בעלי צבע אפור. ענפים צעירים ירוקים אדומים. הקוצים בעלי בסיס רחב וראש דק מחודד אורכם 4-5 מ"מ.

ורד דביק: מימין- העלה, מורכב מ-5-7 עלעלים עטורים בקוצים. משמאל: השיח דוקרני זקוף. צילמה ערגה אלוני ©

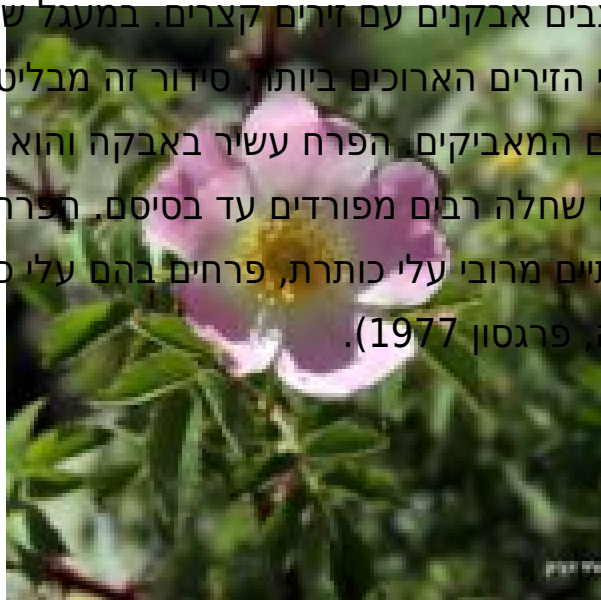
העלים מורכבים מנוצים, מסורגים על הגבעול. העלעלים 5-7, אורכם כ-2 ס"מ, שפתם משוננת (פינברון-דותן, דנין, 1991). ציר הפטוטרת אינו חלק מצויד בשיכים דקים ובבלוטות. מורחב במקום חיבורו לגבעול ומעורים אליו שני עלי לואי. העלה בעיקר בגחונו, מצויד בבלוטות צהובות היושבות על קצה שערה זקופה המכניסות חומר דביק. בחורף העלים נושרים והשיח נותר ערום. לאחר הפשרת השלגים הצמח מבלבל ופורח.

ורד דביק: הפרחים בעלי 5 עלים לבנים או ורודים. האבקנים רבים. צילמה ערגה אלוני ©

הפרח דו מיני גדול קוטרו 3 ס"מ, צבעו ורוד או לבן. **הגביע** דמוי כד בן 5 עלים בעלי בסיס רחב וראש מחודד, העוטפים את אברי הפרח בעודו פקע וארוכים ממנו. עם ההבשלה מוטים עלי הגביע כלפי מטה. 5 עלי הכותרת אורכם 1-1.8 ס"מ, מתפשקים לצדדים כקערה. כל עלה משונץ במרכזו דומה בגודלו לעלים האחרים. עלי הכותרת נושרים אחרי יום. האבקנים רבים (כ-100) מסודרים בהיקף סביב העלי. לכולם מאבקים גדולים ובולטים וזירים חופשיים שוני אורך: קרוב לעלי מוצבים אבקנים עם זירים קצרים. במעגל שני ושלישי ממוקמים זירים ארוכים יותר ובהיקף בעלי הזירים הארוכים ביותר. סידור זה מבליט את מרכז הפרח המותאם לביקור חרקים שהם המאביקים. הפרח עשיר באבקה והוא חסר צוף. השחלה תחתית למחצה, בנויה מעלי שחלה רבים מפורדים עד בסיסם. הפרח פרימיטיבי, ניתן לראות במיני ורדים תרבותיים מרובי עלי כותרת, פרחים בהם עלי כותרת אחדים מתמיינים לאבקנים (שמידע, לבנת, פרגסון 1977).

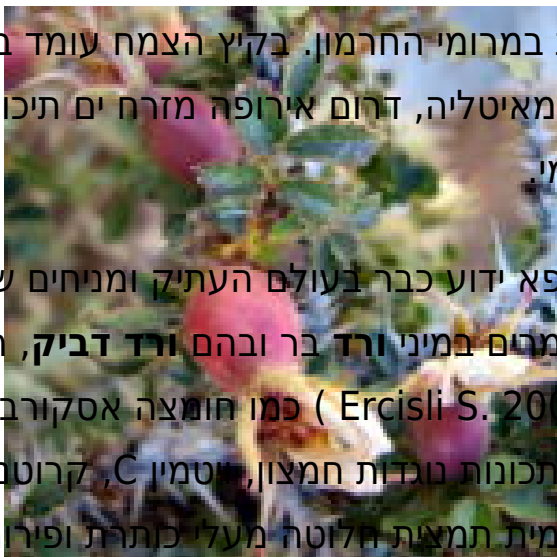

ורד דביק: השחלה תחתית מכילה זרעים רבים משמאל: הפרי עסיסי. צילמה ערגה אלוני ©

הפרי עסיסי מכוסה שערות בלוטיות, מתפתח במצעית הפרח צורתו דמוית ביצה. נושא בקצהו החד את שרידי חמשת עלי הגביע והאבקנים שלא נושרים. הפרי מורכב מאגוזיות שעירות מפורדות כל אחת התפתחה מעלה שחלה ובה זרע אחד. עם הבשלת הפרי צבעו משתנה לאדום בולט. מופץ ע"י ציפורים הנמשכים לצבע הפרי ולעסיסיותו. רביית הצמח נעשית בדרך מינית ע"י זרעים ובדרך וגטטיבית ע"י ניצנים תת קרקעיים מצמח האם המתפתחים לפרט חדש.

ורד דביק פורח בחודשים מאי יוני בחגורה התיכונה בחרמון וביולי-אוגוסט פורחים הפרטים בחגורה העליונה ברום. פרחי הצמח דומים מאוד לפרחי **ורד הכלב** אולם עמודי העלי **בורד הכלב** מאוחים לעמוד אחד ארוך ולא מפורדים עד הבסיס כמו **בורד הדביק**.

ורד דביק גדל במרומי החרמון במדרונות טרשיים ודרדרת בגובה 1600-2800 מ' (פינברון-דותן, דנין, 1991). השיח שורד בזכות ענפיו המעוצים והגמישים שיכולים לשאת מעטה שלג בחורף ועומדים ברוח החזקה המנשבת במרומי החרמון. בקיץ הצמח עומד בתנאי יובש ממושכים. תפוצתו העולמית משתרעת מאיטליה, דרום אירופה מזרח ים תיכון עד אפגניסטן. החרמון הוא קצה תחום תפוצתו הדרומי.

שימוש בפרי ובפרחי **ורד** בר לצרכי מרפא ידוע כבר בעולם העתיק ומניחים שהמין הראשון שבוית הוא **ורד דמשקאי**. תכולת החומרים במיני **ורד** בר ובהם **ורד דביק**, הראו שהפרי ועלי הכותרת מכילים חומרים רבים (Ercisli S. 2006) כמו חומצה אסקורבית, תרכובות פנוליות חומצות שומן תרכובות בעלות תכונות נגדות חמצון, ויטמין C, קרוטנואידים ופנולים (Mármol et al. 2017). ברפואה העממית תמצית חלוטה מעלי כותרת ופירות שימשו באופן

מסורתי לרפוי במגוון רחב של מחלות כמו: נגעים בעור, רעילות בכבד, הפרעות בכליות, שלשולים, דלקות, סוכרת, שומנים בדם, השמנת יתר וסרטן השימוש העיקרי הוא בשמן וורדים הקרוי מי ורדים. מספר מדינות כמו: בולגריה מרוקו, איראן וטורקיה, מגדלים ורדים לתעשייה ומיצרים ריבות וקונפיטורה. כמו כן משתמשים בבישול ואפיה במי ורדים כתוסף ריח וטעם (קריספיל, 1985). חומר זה משמש גם כבושם וכמוצר קוסמטי.

הסוג **ורד** שימש במהלך הדורות אתגר לטיפול לצורכי גינון. פותחו מאות זנים ובני כלאיים השונים בגודל הפרח, במספר עלי הכותרת, בצבע, בריח, בעמידות ובמשך הפריחה. ורדים משמשים לא רק בגינון גם כפרח קטיפי. הם מגודלים בחממות כענף חקלאי והפרחים נסחרים בבורסה.

ספרות

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

קריספיל נ. 1985: צמחי מרפא, מדריך שדה לצמחי המרפא של א"י. הוצאת דפוס המקור.

שמידע א. לבנה מ. פרגסון ו. 1977. בין שלגי חרמון משרד הבטחון, רשות שמורות הטבע

Ercisli S. 2006. Chemical composition of fruits in some rose (*Rosa* spp.) species. Dep. of Horticulture, Faculty of Agriculture, Ataturk University .Turkey

Mármol E. Sánchez-de-Diego C. Jiménez-Moreno N. Ancín-Azpilicueta C. Rodríguez-Yoldi MJ. 2017 Therapeutic Applications of Rose Hips from Different Rosa Species. Inés. Int J Mol Sci. 2017 Jun; 18(6): 1137

Plants of Turkey: www.turkiyebitkilevi.com

Flora of creta : www.cretanflora.com

